

Transkribering av avsnitt 2 av podden Upp på bordet

Jessica Hagård:

Den ryska invasionen av Ukraina har gett upphov till stora störningar i handeln, brist på vissa varor och kraftigt stigande priser. Hur påverkar allt detta den svenska lantbrukaren? Finns det en oro i lantbrukarkåren? Hur hanterar lantbrukare i så fall den och hur ser de på utmaningarna inför 2023? Finns det en risk att äldre lantbrukare slutar i förtid, att yngre väljer andra yrken eller finns det nya sätt att agera och tänka för att garantera goda inkomster framåt?

Välkomna till Upp på bordet, en podd från Jordbruksverket om svensk livsmedelsförsörjning. Jag som leder dagens avsnitt i Jessica Hagård.

Ja, idag ska vi alltså tala om de ökade kostnaderna och det ekonomiska läget för Sveriges lantbrukare inför det nya året som kommer nu 2023 . Och här i Jordbruksverkets poddstudio så har vi två gäster idag. Det är Louise Darius som är ekonomirådgivare på Hushållningssällskapet i Östergötland.

Louise Darius:

Ja, tack så mycket för att jag får vara med!

Jessica:

Välkommen hit! Och så har vi Bengt. Bengt Jonsson som är utredare på Jordbruksekonomiska enheten på Jordbruksverket. Du sitter också med i Jordbruksverkets konkurrenskraftsgrupp, eller hur?

Bengt Jonsson:

Ja, precis, det är en grupp som precis har inrättats. Något år har vi hållit på på Jordbruksverket. En grupp med bred representation med experter på djuravdelning, växtavdelning, på jordbruk och analys, och vi träffas regelbundet för att dela erfarenheter med varandra, men även skriva underlag till verksledning. En blogg deltar vi ganska flitigt i också så det är en grupp som tycker jag har börjat att finna

sina former och vi har jobbat väldigt mycket med den här krisen du nämnde inledningsvis.

Jessica:

Du har ju massor av kunskap om detta så klart, för under de senaste åren så har ju lantbrukarna haft många, många utmaningar. Det var torka och så var det fågelinfluensa och pandemi och så då Rysslands invasion av Ukraina som vi sa här, som lett till brist på insatsvaror samtidigt som kostnaderna skenat på bland annat diesel och el. Men ska vi börja med att reda ut det här, vad är en insatsvara, Louise? För de som inte vet det?

Louise:

Ja, det är ju en produkt du behöver för att producera något skulle jag säga. Det kan vara gödning om du ska odla vete. Det kan vara foder till djur om du ska producera kanske ägg eller mjölk. Ja, så kan man väl säga.

Jessica:

Och det är många av dem som har ökat i pris.

Louise:

Absolut, det är en utmaning.

Jessica:

Och ni två då? Ni ska få berätta hur ni arbetar och vad ni ser och hör. Men först ska vi lyssna på lantbrukaren Marcus Henrysson, hans familj, han har en gård strax utanför Eksjö. Där bedriver de bland annat ekologisk mjölkproduktion. Jag har träffat honom och då frågade jag hur allt som har hänt under de senare tid, hur det har påverkat deras företag. Så vi ska börja höra vad han säger.

Marcus Henrysson

Ja, det har ju varit som sagt en turbulent tid. Torkan påverkade nog mest egentligen, för det var ju så över hela landet och väldigt svårt att få tag i foder med

otroliga prishöjningar. Men visst, det var ju pandemin och det var väl mer, i mitt företag var det ju kanske lite jag har ju några anställda, att det var svårt med personal och mycket sjukfrånvaro och sånt att man skulle vara hemma. Och sen det här med Ukraina, det har ju påverkat att spannmålspriserna steg så mycket. Jag köper ju in en viss mängd kraftfoder till korna och det har ju varit otroliga prishöjningar på det.

Jessica:

Hur mycket har det varit i prishöjningar för dig?

Marcus:

Ja, det är nog inte långt ifrån 100 % prishöjningar på inköpt kraftfoder och då att även energin har höjts mycket med elström och dieselkostnader. Men här är ju egentligen kraftfodret som har mest kostnader, eller har höjts mest i kostnader. Så att det är utmaningar att hantera det. Sen har vi ju då i mjölkproduktionen, som väl är, lyckats få igenom höjningar så att vi har kunnat ta ut en hel del av kostnaderna, framför allt nu i höst på marknaden. Och det ser jag ju som en förutsättning att vi måste kunna ta ut de här kostnadsökningarna på marknaden på ett eller annat sätt.

Jessica:

Så det har blivit lite bättre nu på slutet?

Marcus:

Ja, det känns ju så. Sedan har vi ju sen vet man ju inte riktigt vart det tar vägen med energifrågor och ja, och spannmålspriserna är ju väldigt oroliga i världen. Och vi lever ju på en helt avreglerad marknad. Det är inte så jättelängesedan det var delvis reglerat, i alla fall i EU. Men nu när vi kommit in i en sån här stor turbulent pris-spannmålstid eller vad man ska säga, så då ser man ju hur marknaden reagerar när det blir oroliga tider. Och då vill ju till att kunna möta det så att säga.

Jessica:

Men vad jag förstått det du säger är just att priserna för konsumenten har höjts. Har det på något sätt kompenenserat för de här ökade kostnaderna för er lantbrukare som det ser ut nu? På vissa delar i alla fall?

Marcus:

Det får man ju säga att framför allt vi som bedriver mjölkproduktion har ju lyckats ta ut en hel del på marknaden och sedan har ju utbudet av mjölkprodukter har ju minskat lite i Europa också och det är ju också en konsekvens av att spannmålspriserna är högt, så en del slutar ju med mjölkproduktion. Och om man pratar ett Europaperspektiv och kanske säljer spannmålen direkt så att säga så det är ju mycket som förändras när det blir så snabba prisförändringar.

Jessica:

Men som det ser ut just nu idag känner du oro framåt?

Marcus:

Ja man undrar ju vart det tar vägen och framför allt undrar man ju om efterfrågan, alltså får man för höga prisökningar i konsumentledet, kommer konsumenten fortsätta köpa våra produkter? Så att vi inte får ett överskott för att då är det klart att då blir det ju problem om vi inte kan ta ut de här kostnadsökningarna på marknaden.

Jessica:

Och hur skulle det påverka dig och ditt företag?

Marcus:

Nu håller vi ju på med mjölkproduktion, det är väldigt långsiktiga grejer, så det är klart, man slutar väl inte sådär snabbt. Man har ju investerat lite för den här produktionen så. Men jag kan väl tänka att det finns ju andra mjölkföretag som står på andra skeden i livet och kanske man har, kanske om man lägger ner eller satsar på annat så att säga. Så det är nog väldigt företagsindividuellt vilket skede man ligger i.

Jessica:

Vad hör du när du träffar andra lantbrukare? Hur går liksom diskussionerna?

Marcus:

Det är ju lite som jag förmedlar, det är ju både hopp och förtvivlan. Man ser ju ändå hopp i de gröna näringarna. Det är ju en energiomställning också. Samtidigt som den här krisen. Och ja, då är det ju ändå råvaror till den energiomställningen i Sverige. Och det känns ju hoppfullt i alla fall då. Och det känns ju också som att vi har ett bra stöd av konsumenten idag och som vill köpa varor som är producerade i Sverige. Och det känns ju otroligt roligt att det är så.

Jessica:

Du har ju varit ekologisk bonde, men du har ju funderat på att lägga ner, vet jag. Hur har du tänkt där?

Marcus:

Det har inte varit några roliga tankegångar, men det har ju lite med ja kostnadsläget för mat har stigit och konsumenterna väljer bort mycket ekologiska varor, tyvärr, i det här läget verkar det ju som så att det tillägg vi har på ekologiska produkter marknadsbaserade och kan inte Arla och andra aktörer få ut det på marknaden, då är det ju svårt för dem och hålla upp den merbetalning som krävs för att jag ska få lönsamhet i min ekologiska produktion.

Jessica:

Ja Louise, du träffar ju och pratar dagligen med många lantbrukare. Känner du igen det som Marcus berättar om?

Louise:

Absolut. Det är många funderingar om dieselpriiser, om gödningspriser och även avräkningspriser. Samtidigt så är det en ganska stor variation i branschen hur det ser ut, vilken inriktning man har om man är mjölkproducent som i Marcus fall då har vi ändå haft en prisuppgång på mjölken som hämtat upp en del av de här kostnadsökningarna. Men när det gäller andra branscher, som ägg till exempel, så har det varit kämpigare med höga foderpriser och höga energipriser. Men inte samma ökning i avräkningspriserna.

Jessica:

Hur många lantbrukare pratar du med i veckan?

Louise:

Det är väldigt olika. Ibland kan det vara lite lugnare men ibland så är det att man hinner knappt lägga på telefonen förrän det ringer igen och då är det fart. Sen går det ju lite i vågor också, när det är skörd då kanske man inte är så populär, när det älgjakt då är man är superimpopulär. Då är det väldigt tyst. Men sen nu när vi börjar närma oss jul här och det kommer ett nytt landsbygdsprogram, då har man märkt att det ökat. Många ringer och har lite funderingar om nya CAP och om ja, även investeringsstöd och liknande. Det är en väldig variation.

Jessica:

Men just den här oron då? Märker du av den?

Louise:

Ja, det tycker jag. Beräkningsuppdragen jag får in som ekonomirådgivare har ju mer handlat kanske nu om likviditet, likviditetsbudget. Man är lite mera försiktig när gäller investeringar. Samtidigt så är det ju även den här energifrågan väldigt aktuell och många tittar på sätt att bli självförsörjande på energi och skapa egna system på gården för att minska sin omvärldspåverkan på gården. Att bli mera, ja, självförsörjande på gårdsnivå.

Jessica:

Är det många som är det?

Louise:

Nja, det skulle jag nog inte säga. Eller, man försöker, många har installerat solpaneler där man har energikrävande verksamheter. Vi har också många biogasfrågor och, det är inte så utbrett där ännu, i alla fall det området i Östergötland där jag verkar. Det finns några stora, det gör det ju, men det kan definitivt öka.

Jessica:

Bengt, du sitter och tittar varje vecka i konkurrenskraftsgruppen på färsk statistik och siffror och så. Hur ser det ut för svenska lantbrukare just nu?

Bengt:

Om man börjar globalt så är det ett oroligt läge och jordbruk, precis som lantbrukaren sa tidigare, är en långsiktig verksamhet, så jordbrukare tycker inte om den här oroliga situationen. Och sitter man och följer spannmålsbörsen eller priser på gödning så hoppar priserna väldigt mycket och i synnerhet uppåt. Men just det oroliga läget har vi befunnit oss i i varje fall ett år och särskilt efter kriget i Ukraina. Och det spiller ju då över från aktörer på marknaden ner till den siste enskilde bonden som är längst bak i livsmedelskedjan. Och den jordbrukaren får ju ta kanske smällarna. Det sa ju också jordbrukaren i inslaget att det är även den lille jordbrukaren lever ju på marknadens villkor och kanske har få möjligheter att gardera sig. Precis som också jordbrukaren sa. Så visst är det på det viset.

Jessica:

Men om du, om du tittar framåt eller om vi tittar framåt, vad kan vi se? Alltså hur kommer det att se ut av det vi vet för nästa år, 2023 ?

Bengt:

Ja, det är ju en väldigt svår fråga. Men tittar man på några faktorer som vi ska hålla ögonen på så är det ju precis som också jordbrukaren sa, den annalkande lågkonjunkturen. Jordbrukaren övervägde att sluta med ekologisk produktion på grund av att konsumenterna väljer bort dyra livsmedel och i en lågkonjunktur så är det väl troligt att efterfrågan kommer att påverkas. Nu är väl kanske mat inte det som man kanske drar ner på allra mest, utan det är väl kanske utlandsresor och kapitalvaror som man minskar förhållandevis mer på. Men det är väl en faktor.

Hur kommer efterfrågan till att ta vägen? Och prisutvecklingen? Och den andra sidan är hur kommer läget fortsätta i Östeuropa? Vi såg bara för några veckor sedan när ryssarna hotade med att lämna ett spannmålsavtal som har med Ukraina och FN att man ville inte tillåta Ukraina att fortsätta exportera. Då gick priserna direkt upp på börserna och sedan när avtalet var i hamn, då föll priserna. Men vem vet vad nästa drag kommer att bli och det spiller över även på energimarknaden när det gäller oljepriser, naturgaspriser och särskilt naturgaspriserna har ju väldigt stark koppling till priset på handelsgödsel och det vet vi ju inte vad priset blir och vi vet heller inte hur mycket det kommer att finnas att köpa. Det har ju försvunnit en del

kvantiteter, ungefär 20 % har Sverige importerat från Ryssland och Belarus och den kvantiteten är borta och det måste ersättas med något annat.

Det finns många osäkerheter inför året och precis som också sades tidigare så är variationen stor ibland jordbrukare och det speglas ju särskilt i oroliga tider, att de som har det knepigt i utgångsläget kommer få det ännu knepigare.

Jessica:

Men Louise, om du skulle välja en utmaning som många lantbrukare just nu ser som den mest utmanande. Vad skulle det vara?

Louise:

Asså stort skulle jag ändå säga, det är ju insatsvarorna överlag man är orolig över prisutvecklingen på gödning, tillgången på gödning och energipriserna. Sen är det ju lite olika från bransch till bransch i lantbruksvärlden. Om det är ja, tar man till exempel fjäderfäproduktionen kanske det är foder och energi som är utmaningen. Har man växtodlingsföretagen så kanske det är mer tillgången på gödning men också diesel. Det är ju en utmaning för dem att planera sin drift.

Jessica:

Vi pratar mycket om svensk livsmedelsförsörjning och så och nu pratar vi om brist på gödsel, handelsgödsel och så kan det bli så att vi får problem att producera svensk mat?

Louise:

Ja, ja, vi har ju liksom i dag i alla fall ingen inhemsk produktion av gödning. Det är ju liksom spannmål produceras både till foder och till livsmedel. Det är ju liksom en grund i det hela, att vi har tillgång till insatsvaror. Vi har heller ingen diesel eller olja i Sverige, och det krävs ju ju de här insatsvarorna för att kunna producera. Så vi är ju ganska känsliga i Sverige, ja.

Jessica:

Vad säger du Bengt?

Bengt:

Nej absolut, det här läget är lite annorlunda än till exempel under pandemin. Då gynnades kanske jordbruket i Sverige utav den utveckling som då blev som man inte visste när pandemin startade. Då gynnades svenskt jordbruk av att vi jobbade mer hemma och åt mer inhemsk mat, men även att länderna på världsmarknaden inte satte in handelshinder utan man hade gröna korridorer där det i synnerhet arbetskraft fick flöda. Och det var inte inlåsnings. Det här läget har då mat används som ett slagträ av i synnerhet Ryssland och det har ju FN försökt att komma runt detta med det här avtalet. Det vilar ju som jag sa på en bräcklig grund så att vi ska vara absolut medvetna om vår sårbarhet.

Och det har regeringen precis alldeles nu gett Jordbruksverket i uppdrag att titta över försörjningen med gödning. Men det är ju på lite längre sikt så det går ju inte att lösas från en dag till en annan.

Jessica:

Men vad kan då Jordbruksverket göra? Bengt, vi sitter ju här nu i Jordbruksverkets lokaler. Vad kan vi som myndighet göra nu?

Bengt:

Det vi har gjort redan nu i sommar är ju att vi då har verkställt ett regeringsbeslut om krisstöd till jordbruket. Nästan miljarder har regeringen i olika omgångar beslutat fördelas ut till jordbruket. Det har ju varit i synnerhet till animalieproduktionen och det har Jordbruksverket med mycket gott samarbete med länsstyrelser, även Boverket har varit delaktig i detta och det har vi fått ut, nästan alla de pengarna på mycket kort tid och det tror jag har varit bra som också sades tidigare just med likviditet. Det har vi kunnat bidra med.

Och tittar man då lite framåt när det gäller framtidstro så har vi ju då en livsmedelsstrategi som vi har en fast grund att stå på. Den där livsmedelsstrategin kanske har varit kritiserad bland enskilda jordbrukare att man inte har sett så mycket effekt på gårdsnivå. Men när vi har arbetat med den kommande CAP budgeten, strategisk plan heter det ju med ett fint ord, så har vi haft det som utgångspunkt i de stödåtgärder som vi idag föreslagit till regeringen. Och det är ju då för att vi ska kunna gynna inhemsk livsmedelsproduktion eftersom det är huvudmålet i strategisk plan och då har vi kunnat föreslå offensiva åtgärder. Precis som jordbrukaren sa med investeringar med kunskap. Och det är väl då framtidstron vi har i CAP-programmet som precis kommit.

Jessica:

Och det ska vi förklara då, att CAP-programmet är EUs, mycket av EUs stöd till lantbrukare.

Bengt:

Precis som också medfinansieras av Sverige.

Jessica:

Vad säger du Louise?

Louise:

Ja men krisstödet, det var ju välkommet och behövligt och det upplever jag ändå har tagits emot väl och att handläggningen var väldigt snabb. Det var väldigt uppskattat. Men det är ju något Man skulle även vilja se i andra sammanhang, att handläggningen skulle snabba på för att vi har en marknad med ganska stor rörelse. Omvärldsfaktorer förändras och det tar man som exempel investeringsstöd att sitta och vänta i två år på ett besked, det är liksom för lång tid.

Jessica:

Hörrni, nu kommer vår punkt här. Sant, falskt eller mittemellan? Här finns det i en liten låda ett antal hopvikta lappar med påståenden som kopplar till det här ämnet vi har i dagens podd. Och nu drar ni i tur och ordning en lapp och så läser ni den högt vad som står på den och så säger ni om det är sant eller falskt eller mittemellan. Vi börjar med dig Bengt.

Bengt:

Konsumenternas intresse för ekologiskt odlad mat har sjunkit så mycket att många lantbrukare vill sluta med ekologisk produktion.

Jessica:

Marcus ville ju det. Är det fler som vill det?

Bengt:

Jag får nog säga att det är mittemellan. Vi har hört signaler och kanske inte minst på mjölksidan, för där har då priset som också jordbrukaren sa, stigit. Men det har stigit förhållandevis mer för konventionellt producerad mjölk. Priskapet mellan konventionell och ekologisk mjölk har krympt och kostnaderna har då stigit. Nu har ju det konventionella ekologiska jordbruket inte handelsgödsel, men många, precis som jordbrukare, köper in mycket foder och det har blivit dyrare. Jo, det stämmer, men det varierar trots allt. Alla kommer inte att sluta - Mittemellan var svaret.

Jessica:

Louise, nästa lapp.

Louise:

Spännande ska vi se vad jag får läsa. Ja, lantbrukare som satsar på hållbarhet, till exempel solceller, löper mycket liten risk att drabbas ekonomiskt när elpriserna stiger. Jag får väl säga lite mittemellan tänker jag också därför att ja, det är ju bra att man producerar egen el. Men solen lyser på dagen. Vi bor i ett mörkt land. Det är ändå marginellt skulle jag säga. Men det är ju ändå en del i modellen när det gäller att bli självförsörjande på energi på gården.

Jessica:

Tack!

Bengt:

Så då har jag fått en lapp igen. Kriserna som passerat har bidragit till att livsmedelsimporten till Sverige har ökat. Det tycker jag ifall vi bara tittar på den förra krisen, den som, inte den vi har nu utan den som vi hade i samband med Covid, det får man nog säga var en kris. Den minskade livsmedelsimporten i och med att konsumenterna då åt förhållandevis mer mat hemma och då upptäckte man att man värdesatte den inhemskt producerade maten mera. Så då gick faktiskt importen ner.

Sen under torkan fick vi importera lite mer, men det berodde på att det fanns inte produkter i Sverige så där blev det mitt emellan igen. Det är bara mittemellan. Typiskt svenska. Lagom lagomlandet. Lagom är bra.

Louise:

Den svenska lantbrukaren klarar inte lönsamheten om inte priserna på diesel sänkts rejält. Jag skulle säga jag får ändå säga falskt. För det är inte bara diesel det handlar om utan det är ju flera faktorer. Diesel är en spelare och det är klart, energin är en stor faktor i branschen. Men vi har ju både foder och gödning och vi har mer energi än ett elbehov i branschen också. Så nej, jag säger falskt på den.

Jessica:

Du har sista lappen.

Bengt:

En lapp kvar, den var väl ihop skrynkad. Tidigare krisstöd har bidragit med ett tillräckligt ekonomiskt tillskott för många jordbrukare. Det var ju också en svår fråga i och med att det är så skilda förutsättningar ute på de enskilda gårdarna. Krisstödet har bidragit i en svår situation till att klara kortsiktiga bekymmer som jordbrukarna har definitivt tillräckligt. Det är väldigt varierande ute på gårdarna måste jag nog faktiskt svara på den frågan.

Jessica: Så det blir mittemellan där också?

Bengt:

Det blir mittemellan bara för mig. Typiskt utredarsvar.

Louise:

Jag vågade sticka ut hakan.

Jessica:

Hörrni, om vi nu ska ta och blicka framåt, vad är den viktigaste lösningen för lantbrukares utmaningar som ni ser det?

Bengt:

Ska jag börja? Det är att det finns lönsamma företag. Jordbrukarna utifrån sina förutsättningar på den enskilda gården måste ha en tillräckligt god lönsamhet så att man får

Jessica:

Hur får de det?

Bengt:

Ja, så att man kan bygga sina företag starka och stå emot sårbarheten. Vi såg med torkan att ur den, precis som också jordbrukaren, sa, att man prövade nya metoder. Man anpassade sig efter de riskerna som man då upptäckte pandemin att det var mer efterfrågan på inhemsk mat. En del startade gårdsförsäljning. Den här gången kanske det är förändringar i teknik. Man investerar i energi ute på gårdarna och jordbrukarna utifrån sina förutsättningar. Det vet du Louise, mycket bättre än jag, känner ju sina gårdar utan och innan och utifrån de förutsättningar så ska vi ge dem möjligheten och då krävs det att man har tillräckligt god lönsamhet och då kan man investera framåt i tiden och man kan bygga upp reserver. Att man har lager av foder eller pengar eller vad det vara må och då kan vi med vår strategiska plan, precis som vi har sjösat med offensiva satsningar med livsmedelsstrategin som grund tillgodose de här, tillhandahålla de här verktygen, investeringsstöd, kompetensutveckling och så fick vi medskick att vi skulle vara lite raskare i fotarbetet också. Men sedan är det bra.

Jessica:

Men ser det ut så här har vi starka lantbruk idag? Som har de här stabila förutsättningarna, eller hur ser det ut?

Louise:

Nej, alltså lönsamheten är ju en utmaning det är en knäckfråga. Och det är, vi har haft i olika branscher väldigt olika kriser. Vi hade mjölkkrisen en sväng, vi har haft griskrisen, ofta är det att man lagom kommer och hämtar tillbaka tills nästa situation kommer. Skillnad från tidigare? Jag skulle säga att det är en bredare situation nu, en större oro i hela branschen. Att det inte är enbart en näring som drabbas eller en gren, utan det är alla. Och det i sig gör ju när man tittar på ja på företagen att det är lite olika också hur man gick in i den här situationen. En del hade köpt på sig insatsvaror långt tillbaka billigare och då har man gjort ett jättebra

resultat i år. Andra har varit tvungna att köpa nu när de har höga priser och har inte tagit del av samma resultat effekt. Så det är olika.

Jessica:

Men vi har en ganska vad ska jag säga, gammal lantbrukarkår som är långt över 55 också i genomsnittsåldern. Hur tänker man om det, är det vissa som vill sluta tidigare eller vissa unga som inte vill börja när det är så här lite skakigt?

Louise:

Det försvårar väl generationsskiften ändå lite med finansieringen. Det kräver ju ändå kapital för att ta över och starta igång. Man ska lösa ut syskon, man ska ersätta sina föräldrar eller släktingar om man ska ta över en gård eller om man då vill köpa sig in i en verksamhet. Det är klart att det kräver ju pengar nu när insatsvaror är så höga att få igång en produktion som man kan få intäkter och få företaget att börja snurra. Så där skulle jag säga, det är ju utmanande.

Jessica:

Och hur ska det gå till då?

Louise:

Ja, vi det kräver ju kanske liksom en, ja, jag vet inte riktigt hur det ska gå till riktigt, men det kräver ju liksom att man har banken med sig i det hela och har tycker jag väldigt viktigt att man startar tidigt och diskuterar det här så man har en långsiktig plan för sitt generationsskifte. För det gör också att övriga familjemedlemmar och liknande är med på vad som ska hända och det kan ju förenkla processen. Men man ska ha med sig tycker jag. Det är ju det här med hamnskiftare, det är inget man gör i en handvändning, det är en långsiktig process.

Bengt:

Ett lite plåster på såren har vi trots allt i den strategiska planen även här. Att vi ger extra satsningar i form av ett statsstöd som höjer beloppet och även investeringsstödet ger vi unga jordbrukare lite generösare villkor.

Jag vill också foga in ytterligare en sak när det gäller hur man ska se framåt. Det är samarbetet mellan de olika delarna i livsmedelskedjan, att jordbrukare, industri, handel drar åt samma håll och det var också en erfarenhet från torkan att man är tvungen att hjälpa varandra och det ser vi den här gången. Det har gått snabbare för jordbrukarna att få igenom prishöjningar och det är för att man kan inte såga av den pinnen man sitter på när det gäller handel och industri. Man måste även ha med sig jordbrukarna och det tycker jag också är en lärdom vi har dragit från den här krisen att det har gått mycket fortare. Sedan är det lite olika i olika branscher, men totalt sett.

Jessica:

Det har varit en hel del kriser tidigare. Svenskt lantbruk har ridit igenom det. Hur ser ni två på situationen? Är ni positiva, lite negativa eller en mittemellan.

Louise:

Till situationen nu?

Jessica:

Ja den kris vi är i just nu. Alltså det som händer nu. Vad tror du om framtiden för svenska lantbrukare? Tror du att de rider ut den här krisen också?

Louise:

Jo, men det tror jag. Alltså det kommer ju bli tufft. Samtidigt som lantbrukarna i början var inne på att det är svårt och de faktorer som är svåra att det är faktorer som ligger väldigt långt bort nu jämfört med innan. Med insatsvaror som liksom vi inte kan få fram inom landet. Det där ser jag som en utmaning.

Jessica:

Bengt, ett kort svar på den frågan.

Bengt:

Fallhöjden är större än tidigare i och med att det är mer pengar involverade. Men jag ser också positivt, även den här gången och att vi lär oss av krisen, både den enskilde jordbruket och övriga delar i kedjan, men även vi på myndigheten. Att vi tar vara på det som uppstår i den här krisen och att vi går stärkta ur det hela, det tror jag absolut att vi gör en gång till.

Jessica:

Det får vi hoppas att vi har svensk mat på bordet även i framtiden. Men då har vi närmat oss slutet för samtalet. Vi har pratat om bland annat hur utmaningarna för Sveriges lantbrukare ser ut. Vi har också diskuterat vilka råd som har varit speciellt utmanande. Så tack så otroligt mycket att du ville komma hit Louise! Och tack Bengt för att du också ville vara med. Tack, tack!

Vill du höra tidigare poddavsnitt och eller har du frågor eller synpunkter som rör den här podden så kan du gå in på jordbruksverket.se

Vi återkommer efter nyår med många nya spännande avsnitt av Upp på bordet. Tack och en tidigt God jul!